

Social Cohesion as a Way of Life: A Phenomenological Analysis of the Lived Experience of Yarsan Followers in Karaj City

Hossein Daneshmeh¹ , Shirin Alikan Bagi²

1. Corresponding author, Associate Prof., Dep of sociology. Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Kurdistan, Sanandaj, Iran. hdaneshmeh@yahoo.com.
2. Dep of sociology. Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Kurdistan, Sanandaj, Iran. Email: shirinalikhani1365sh@gmail.com

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received 2025-12-02
Received in revised form 2026-04-18
Accepted 2026-05-31
Available online 2026-09-06

Keywords:

Yarsan Ritual,
Phenomenology,
Sociology of Religion,
Karaj City,
Social Cohesion.

ABSTRACT

Objective: The present study was conducted with the aim of a phenomenological analysis of the mechanisms of production and reproduction of social solidarity among followers of the Yarsan faith in the city of Karaj. The significance of this study arises from the fact that, for the Yarsan community as one of Iran's religious-cultural minorities, social solidarity is not merely a normative value but a vital mechanism for cultural continuity, the preservation of collective identity, and the strengthening of social resilience. The main question of the study is how the Yari faith, as a belief, ritual, and moral system, institutionalizes social solidarity among its followers, and what dimensions this solidarity has in their lived experience.

Method: This study adopts a qualitative approach using interpretive phenomenology. Data were collected through semi-structured interviews with 17 Yarsan followers residing in Karaj, selected through purposive sampling. To enrich the data, field observations were also conducted in ritual spaces such as jamkhaneh. Data analysis was carried out using Colaizzi's seven-step method, including the extraction of initial codes, categorization of concepts, and the identification of core themes.

Results: The findings reveal that social cohesion among the Yarsan community is reproduced through six main themes: charismatic authority and spiritual hierarchy, highlighting the role of religious leaders in regulating social relations and transmitting traditions; a peace-oriented disposition and social tolerance, emphasizing values such as equality, nonviolence, and coexistence; ritual-centered cohesion, in which collective practices such as jam, dhikr, and votive offerings generate shared emotional experiences and reinforce collective identity; ethical duty-orientation, which commits individuals to responsibilities toward the transcendent, the religious structure, and the community; intragroup social capital, manifested through trust, support networks, and the practice of selfless giving (yarbakhshi); and ritual cohesion and identity reproduction, sustained through sacred spaces, symbolic elements, and digital social networks.

Conclusions: social cohesion among Yarsan followers is a multidimensional and dynamic phenomenon grounded in the interplay between meaning, structure, and practice. Beyond its social functions, this cohesion operates as an active strategy for survival, resistance to external pressures, and preservation of collective identity.

Cite this article: Daneshmeh, H & Alikan bagi, Sh. (2026). Social Cohesion as a Way of Life: A Phenomenological Analysis of the Lived Experience of Yarsan Followers in Karaj City. *Iranian Journal of Anthropological Research*, 16(1), 207-228. <https://doi.org/10.22059/ijar.2026.407477.459952>

© The author(s) retain the copyright.

DOI: <https://doi.org/10.22059/ijar.2026.407477.459952>

Publisher: University of Tehran Press.

Introduction

This study provides a phenomenological analysis of the mechanisms through which social cohesion is produced and reproduced among followers of the Yarsan (Ahl-e Haqq) faith in the city of Karaj. The significance of this research lies in the fact that the Yarsan community—one of Iran’s religious-cultural minorities—has historically faced patterns of marginalization, structural discrimination, and symbolic exclusion. For this group, social cohesion is not merely a normative value but a vital mechanism for cultural continuity, collective resilience, and the reproduction of religious identity. The core question guiding the study is how the Yari religion, as a belief, ritual, and ethical system, institutionalizes cohesion within the community, and how Yarsan adherents experience and interpret this cohesion in their lived reality. The theoretical framework draws on classical and contemporary approaches in the sociology of religion, including Durkheim’s theory of solidarity, Parsons’ analysis of the action system, Geertz’s interpretive symbolism, and Berger’s social constructionism. Additionally, Chalabi’s concept of social concord provides a localized lens for examining cohesion within religious-cultural collectivities. This framework enables a multi-dimensional analysis of cohesion across semantic, functional, and cultural-spatial levels.

Method

The study adopts a qualitative design informed by van Manen’s interpretive phenomenology. Data were collected through semi-structured interviews with 17 Yarsan adherents in Karaj, selected through purposive sampling. Data analysis followed Colaizzi’s seven-step phenomenological method, complemented by field observations in jamkhaneh (Yarsan ritual spaces) and communal gatherings. The analytic process yielded 45 initial codes, 35 secondary codes, and six overarching thematic categories that illuminate the major dimensions of social cohesion within the Yarsan community.

Results

Findings indicate that the first major theme is charismatic authority and spiritual hierarchy. Religious leaders (pirs, sayyeds, elders) play a foundational role in transmitting ritual traditions, regulating social relations, establishing symbolic order, and reinforcing group cohesion. Their authority is rooted in symbolic capital, charismatic legitimacy, and historical trust, producing an affective-spiritual bond between leaders and followers. The second theme is peace-oriented disposition and social tolerance. Yarsan teachings emphasize equality, nonviolence, reverence for nature, and historical patience, which collectively constitute core ethical markers of Yarsan identity. This disposition not only organizes interpersonal relations but generates an “ethical mode of living” that strengthens internal solidarity and functions as a cultural strategy of resistance against discrimination. A third theme, ritual-centrism and event-based cohesion, highlights the centrality of collective rituals—such as jam, dhikr, sama, votive offerings, kalam recitation, and fasting periods—in creating shared emotions and reaffirming collective identity. These rituals perform the Durkheimian function of generating “moral energy” and sustaining the collective conscience.

The fourth theme is ethical duty-orientation. The concept of duty manifests at three levels: responsibility toward the transcendent truth, responsibility within the religious structure (the pir–murid relation), and responsibility toward the community and humanity. Duty-orientation strengthens the normative dimension of cohesion and motivates individuals to participate in communal action, solve collective problems, and maintain ritual traditions. The fifth theme is intragroup social capital, expressed through trust networks, shared identity, communal support systems, and the practice of *yarbakhshi*—giving without expectation of return. In the urban context of Karaj, this social capital operates as an adaptive mechanism for coping with external pressures and enhancing collective resilience. The final theme, ritual cohesion and identity reproduction, is enacted through sacred spaces (jamkhaneh and the household), symbolic elements (tanbur music, prayers, recitations), digital social networks, and the active role of elders. Modern communication technologies further facilitate intergenerational transmission of values, helping sustain cohesion in contemporary settings.

Conclusions

Overall, the study demonstrates that social cohesion among the Yarsan is a multi-layered and dynamic phenomenon grounded in the interplay between meaning, structure, and practice. Beyond its social functions, cohesion operates as an active strategy of survival and meaning-making, enabling the community to preserve its collective identity amidst historical challenges. Ultimately, the findings reveal that the Yari religion reproduces a distinctive pattern of cultural-ritual cohesion that adapts traditional elements to modern contexts.

Funding

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

CRedit authorship contribution statement

All authors contributed equally to the conceptualization of the article and writing of the original and subsequent drafts.

Conflict of interest

The authors declare no conflict of interest.

Ethical considerations

The authors avoided data fabrication, falsification, and plagiarism, and any form of misconduct.

Data availability statement

Data available on request from the authors.

Acknowledgements

The authors would like to thank all participants in the present study.

پژوهش‌های انسان‌شناسی ایران

شاپا الکترونیک: ۸۱۹۳-۲۲۵۱

Journal Homepage: <https://ijar.ut.ac.ir/>

همبستگی اجتماعی به مثابه شیوه‌ای از زیستن: واکاوی پدیدارشناختی تجربه زیسته پیروان آیین یارسان در شهر کرج

حسین دانش‌مهر^۱ و شیرین علی‌خان بگی^۲

۱. نویسنده مسئول، دانشیار، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران. رایانامه: hdaneshmeh@yahoo.com

۲. گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران. رایانامه: shirinalikhani1365sh@gmail.com

چکیده

اطلاعات مقاله

هدف- پژوهش حاضر با هدف تحلیل پدیدارشناختی سازوکارهای تولید و بازتولید همبستگی اجتماعی در میان پیروان آیین یارسان در شهر کرج انجام شده است. اهمیت این مطالعه از آنجا ناشی می‌شود که جامعه یارسان به عنوان یکی از اقلیت‌های مذهبی-فرهنگی ایران، همبستگی اجتماعی برای آنان نه صرفاً یک ارزش هنجاری، بلکه سازوکاری حیاتی برای تداوم فرهنگی، حفظ هویت جمعی و تقویت تاب‌آوری اجتماعی محسوب می‌شود. پرسش اصلی پژوهش آن است که آیین یاری چگونه به عنوان یک نظام اعتقادی، آیینی و اخلاقی، همبستگی اجتماعی را در میان پیروان خود نهادینه می‌کند و این همبستگی در تجربه زیسته آنان چه ابعادی دارد. **روش-** این پژوهش در چارچوب رویکرد کیفی و با بهره‌گیری از پدیدارشناسی تفسیری انجام شده است. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۱۷ نفر از پیروان آیین یارسان ساکن شهر کرج و با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند گردآوری شده است. همچنین برای غنی‌سازی داده‌ها از مشاهدات میدانی در فضاهای آیینی مانند جمخانه‌ها استفاده شد. تحلیل داده‌ها بر اساس روش هفت‌مرحله‌ای کلایزی صورت گرفت که شامل استخراج کدهای اولیه، طبقه‌بندی مفاهیم و شکل‌گیری مضامین اصلی است.

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخچه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۹/۱۱

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۱/۲۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۳/۱۰

تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۷/۱۸

کلیدواژه‌ها:

آیین یارسان،

پدیدارشناسی،

جامعه‌شناسی دین،

شهر کرج،

همبستگی اجتماعی.

یافته‌ها- یافته‌های پژوهش نشان داد که همبستگی اجتماعی در میان یارسانان در قالب شش مضمون اصلی بازتولید می‌شود: اقتدار کاریزماتیک و سلسله‌مراتب معنوی که نقش رهبران دینی در تنظیم روابط اجتماعی و انتقال سنت‌ها را برجسته می‌کند؛ منش صلح‌جویانه و مدارای اجتماعی که بر ارزش‌هایی چون برابری، پرهیز از خشونت و همزیستی مسالمت‌آمیز تأکید دارد؛ مناسبت‌محوری و انسجام آیینی که از طریق مناسک جمعی همچون جم، ذکر و نذر به تولید عاطفه جمعی و تقویت هویت مشترک می‌انجامد؛ وظیفه‌گرایی اخلاقی که افراد را نسبت به حقیقت متعالی، ساختار دینی و جامعه متعهد می‌سازد؛ سرمایه اجتماعی درون‌گروهی که در قالب اعتماد، شبکه‌های حمایتی و الگوی یاربخشی بروز می‌یابد؛ و انسجام مناسکی و بازتولید هویت که از طریق فضاهای مقدس، عناصر نمادین و شبکه‌های اجتماعی دیجیتال تداوم می‌یابد.

نتیجه‌گیری- همبستگی اجتماعی در میان پیروان آیین یارسان پدیده‌ای چندبعدی، پویا و مبتنی بر پیوند میان معنا، ساختار و کنش است. این همبستگی علاوه بر کارکردهای اجتماعی، به مثابه راهبردی فعال برای بقا، مقاومت در برابر فشارهای بیرونی و حفظ هویت جمعی عمل می‌کند.

استناد: دانش‌مهر، حسین و علی‌خان بگی، شیرین. (۱۴۰۵). همبستگی اجتماعی به مثابه شیوه‌ای از زیستن: واکاوی پدیدارشناختی تجربه زیسته پیروان آیین یارسان در شهر کرج. *پژوهش‌های انسان‌شناسی ایران*، ۱۶ (۱)، ۲۲۸-۲۰۷. <https://doi.org/10.22059/ijar.2026.407477.459952>

© نویسندگان.

ناشر: انتشارات دانشگاه تهران.

همبستگی به معنای وحدت، وفاق و وفاداری که ناشی از علایق، احساسات، همدلی و کنش مشترک است. این واژه با واژه انسجام و یکپارچگی مترادف است و با واژه‌های دیگری همچون همگرایی، وحدت، وفاق اجتماعی و نظم اجتماعی قرابت معنایی دارد (باقی نصرآبادی، ۱۳۸۴: ۱۶۵). همچنین همبستگی یا وفاق اجتماعی با توجه به نظم اجتماعی شکل می‌گیرد. هرگاه نظم اجتماعی، بیرونی یا نظم سیاسی باشد، وفاق اجتماعی شکل گرفته است. در همین راستا نقش به هم پیوستگی بخش دین از دیرباز توسط دانشمندان علوم اجتماعی شناخته شده بود. ذخیره‌ی دانشی قدمای علوم اجتماعی در بسیاری از دیدگاه‌های جامعه‌شناختی دلالت بر این مطلب داشته است که یکی از کارکردهای اصلی دین، حفظ یکپارچگی یا به هم پیوستگی جامعه و تداوم نظم اجتماعی است. به تعبیر دورکیم، دین در هر نوع و صورتش برای ایجاد انسجام و تحکیم به هم پیوستگی اجتماعی و یکپارچه ساختن جامعه، حکم «سیمان اجتماعی» را دارد (دورکیم، ۱۳۸۳). دین، تعلقات عاطفی که به جامعه انسجام می‌بخشد را توجیه، معقول و پشتیبانی می‌کند و از این طریق موجب افزایش یگانگی افراد جامعه با یکدیگر می‌گردد. همچنین، آموزه‌های مذهبی معمولاً با ارزش‌هایی مرتبطاند که موجب پاسداشت نظم و به هم پیوستگی اجتماعی، از طریق همنوایی با قوانین و هنجارهای اجتماعی می‌شود (ایکنبری^۱، ۲۰۰۴). همبستگی اجتماعی در میان اقلیت‌های مذهبی، به‌ویژه جامعه یارسان، از اهمیتی حیاتی و چندبعدی برخوردار است و هم کارکرد درون‌گروهی و هم نقش برون‌گروهی دارد. تمرکز جغرافیایی این گروه در غرب کشور، به شکل‌گیری نوعی همبستگی محلی و قومی در میان آنان انجامیده است. آیین یاری نیز به‌عنوان نظام اعتقادی یارسان، در معنا و آموزه‌های خود بر همبستگی تأکید دارد؛ به‌گونه‌ای که در خود مفهوم «یارسان» نیز دلالتی بر جمع و جامعه دیده می‌شود. افزون بر این، آموزه‌های این آیین پیروان را به احترام به دیگر ادیان، برقراری روابط مسالمت‌آمیز و پایبندی به اخلاق نیک انسانی فرا می‌خواند که همگی در تقویت همبستگی اجتماعی نقش اساسی دارند (صفی زاده بوره که ئی، ۱۳۶۱: ۲۵-۲۲).

در این زمینه، آیین یارسان یا دین اهل حق به‌مثابه یک نظام دینی-فرهنگی منحصربه‌فرد در ایران، نمونه‌ای قابل توجه از تولید و بازتولید همبستگی اجتماعی در میان یک گروه مذهبی اقلیت است. این دین نه‌تنها دارای نظام اعتقادی و مناسکی خاص است، بلکه پیروان آن در حوزه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و حتی سیاسی، نوعی پیوند درون‌گروهی منسجم را تجربه می‌کنند. در بعد اجتماعی، مناسک جمعی، حضور در جمعخانه، نظام خویشاوندی و اخلاق جمع‌گرایانه، نقش مهمی در تقویت اعتماد، همیاری و تعلق گروهی دارند. در بعد فرهنگی، موسیقی مذهبی، آموزه‌های عرفانی و نمادهای آیینی، همبستگی را در سطح نمادین و معنایی تعمیق می‌بخشند. در بعد اقتصادی، نظام کمک‌های درون‌گروهی، نذرها، وقف‌ها و همکاری‌های شغلی، شبکه‌ای از حمایت متقابل را شکل می‌دهند. در بعد سیاسی، وحدت در برابر تبعیض‌های تاریخی، احساس هویت جمعی و مقاومت فرهنگی، همبستگی را به ابزاری برای بقا و پایداری بدل می‌کند. پرسش محوری پژوهش آن است که دین یارسان از چه مکانیزم‌هایی برای نهادینه‌سازی، بازتولید و تقویت همبستگی اجتماعی در میان پیروان خود بهره می‌برد و پیروان چه درک و تفسیری از این همبستگی اجتماعی را دارند؟ این پرسش از آن‌رو حائز اهمیت است که در بستر آیینی و فرهنگی این گروه مذهبی، همبستگی نه‌تنها به‌مثابه یک تجربه معنوی بلکه به‌عنوان عاملی برای بقا، مقاومت در برابر تبعیض‌های تاریخی، و حفظ هویت جمعی ایفای نقش می‌کند. فهم این سازوکارها می‌تواند به درک عمیق‌تری از کارکرد دین در سامان‌دهی روابط اجتماعی، ایجاد سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و شکل‌گیری کنش‌های جمعی منجر شود. مطالعه تجربیات زیسته پیروان اهل حق در شهر کرج، بستری فراهم می‌سازد تا این مکانیزم‌ها در زمینه‌ای واقعی، میان‌فرهنگی و در تقابل با جامعه اکثریت تحلیل شوند.

^۱. Ikenberry

مبانی نظری

در میان نظریه‌پردازان کلاسیک، امیل دورکیم جایگاه محوری در تبیین مفهوم همبستگی اجتماعی دارد. وی در اثر بنیادین خود تقسیم کار اجتماعی، همبستگی را به‌عنوان نیرویی می‌داند که انسجام و بقای جامعه را تضمین می‌کند. دورکیم برای تبیین تحول جوامع، میان دو نوع همبستگی تمایز قائل می‌شود: همبستگی مکانیکی و همبستگی ارگانیکی. همبستگی مکانیکی که بیشتر در جوامع سنتی دیده می‌شود، مبتنی بر شباهت‌های فرهنگی، اعتقادی و ارزشی میان افراد است و در آن «وجدان جمعی» از شدت و گستردگی بالایی برخوردار است، به‌گونه‌ای که فردیت در برابر جمع رنگ می‌بازد. در مقابل، همبستگی ارگانیکی که ویژگی جوامع مدرن است، بر تمایز نقش‌ها، تقسیم کار اجتماعی و وابستگی متقابل افراد استوار است؛ در این نوع همبستگی، با وجود افزایش فردگرایی، انسجام اجتماعی از طریق نیاز متقابل افراد به یکدیگر حفظ می‌شود (دورکیم، ۱۹۸۴).

مفهوم «وجدان جمعی» در اندیشه دورکیم نقش محوری دارد و به مجموعه باورها، ارزش‌ها و احساسات مشترکی اشاره دارد که افراد جامعه را به یکدیگر پیوند می‌دهد. هرچه این وجدان جمعی قوی‌تر باشد، همبستگی اجتماعی نیز پایدارتر خواهد بود. دورکیم همچنین معتقد است که تضعیف وجدان جمعی در شرایط گذار اجتماعی می‌تواند به وضعیت «آنومی» یا نابسامانی هنجاری منجر شود؛ وضعیتی که در آن قواعد اجتماعی کارایی خود را از دست داده و انسجام اجتماعی دچار اختلال می‌شود.

دورکیم در اثر دیگر خود صور بنیانی حیات دینی، نقش دین را به‌عنوان یکی از مهم‌ترین منابع تولید و بازتولید همبستگی اجتماعی تبیین می‌کند. از نظر او، دین نه صرفاً مجموعه‌ای از باورهای فردی، بلکه نهادی اجتماعی است که از طریق مناسک و آیین‌های جمعی، نوعی «عاطفه جمعی» یا انرژی اخلاقی تولید می‌کند. این مناسک با گردهم‌آوردن افراد و ایجاد تجربه‌های مشترک، موجب تقویت وجدان جمعی و بازتأیید ارزش‌های مشترک می‌شوند. به بیان دیگر، دین کارکردی انسجام‌بخش دارد و به‌مثابه «چسب اجتماعی» عمل می‌کند که افراد را در قالب یک کل منسجم به هم پیوند می‌دهد (دورکیم، ۱۹۹۵). از این منظر، می‌توان گفت که در تحلیل همبستگی اجتماعی در میان پیروان آیین یارسان، توجه به نقش مناسک جمعی، باورهای مشترک و ساختارهای معنایی دین، در چارچوب نظری دورکیم، امکان فهم عمیق‌تری از سازوکارهای انسجام اجتماعی را فراهم می‌سازد؛ چراکه این عناصر دقیقاً همان مؤلفه‌هایی هستند که به تولید و بازتولید وجدان جمعی و تقویت پیوندهای اجتماعی در یک گروه دینی منجر می‌شوند.

تالکوت پارسونز، انسجام اجتماعی را در دو نظام شخصیت و نظام اجتماعی موردبررسی قرار داده است. به نظر او در هر مرحله پس از تفکیک و پیدایش تنش‌ها، سازگاری‌هایی از سوی اجزای نظام برای رسیدن به وضعیت تعادل جدید صورت می‌گیرد. وی انسجام اجتماعی را مجموعه سازگاری‌هایی می‌داند که برای ایجاد شرایط لازم برای بقا و وضع تفکیک یافته، توسط دیگر اجزای سیستم صورت می‌گیرد تا شرایط لازم برای سیستم به عنوان یک کل پویا فراهم گردد (کوئن، ۱۳۸۶: ۵۲). وی در تحلیل انسجام در سطح نظام اجتماعی به کنش‌های اظهاری (کنش‌هایی که معطوف به دستیابی به هدفی خارج از موقعیت واسطه کنش نبوده و غایت آنها در خودشان است)، اشاره کرده است و معتقد است هرگاه در موقعیت‌های اجتماعی کنش‌های اظهاری خود، معطوف به دیگران باشد، به نوعی همکاری و انسجام با دیگران می‌انجامد و هرگاه این انسجام نهادینه باشد، می‌توان آن را همبستگی نامید. سطح بالای انسجام زمانی است که کنش را همبستگی‌های افراد اخلاقی و معطوف به یک جمع باشد. در این کنش‌ها، مسئولیت و وفاداری در قبال دیگران و جامعه به حداکثر خود می‌رسد (همپلتون، ۱۴۰۳). می‌توان گفت همبستگی اجتماعی در درون یک فرد یا سازمان اجتماعی وجود ندارد. بلکه در فضای ارتباطی میان افراد موجودیت می‌یابد. اغلب نظریه‌های همبستگی اجتماعی بر نقش روابط و مناسبات اجتماعی بر شکل‌گیری و تقویت همبستگی اجتماعی تأکید دارند.

در میان نظریه‌پردازان معاصر جامعه‌شناسی دین، پیتر برگر نقش برجسته‌ای در تبیین رابطه میان دین، معنا و نظم اجتماعی دارد. وی در اثر کلاسیک خود ساخت اجتماعی واقعیت، که با همکاری توماس لاکمن نگاشته شده، واقعیت اجتماعی را محصول

^۱ . Durkheim

فرآیندی دیالکتیکی میان انسان و جامعه می‌داند. از نظر برگر، جامعه نه یک امر طبیعی، بلکه ساخته و پرداخته کنش‌های انسانی است که در سه مرحله برون‌افکنی^۱، عینیت‌یابی^۲ و درونی‌سازی^۳ شکل می‌گیرد. در این فرآیند، انسان‌ها جهان اجتماعی را می‌آفرینند، این جهان به صورت واقعیتی عینی در برابر آنان قرار می‌گیرد و سپس دوباره توسط کنشگران درونی می‌شود و به بخشی از آگاهی و هویت آنان بدل می‌گردد (برگر و لاکمن، ۱۹۶۶).

در این چارچوب، دین جایگاهی محوری در تثبیت و مشروعیت‌بخشی به واقعیت اجتماعی دارد. برگر در اثر مهم دیگر خود سایبان مقدس، دین را به عنوان «سازه‌ای معنابخش» معرفی می‌کند که همچون یک «سقف مقدس» بر فراز جهان اجتماعی گسترده می‌شود و به آن نظم، معنا و تداوم می‌بخشد. از نظر او، یکی از کارکردهای اساسی دین، مشروعیت‌بخشی به نهادها و ساختارهای اجتماعی است؛ بدین معنا که دین با ارجاع دادن نظم اجتماعی به یک منشأ متعالی، آن را طبیعی، ضروری و تغییرناپذیر جلوه می‌دهد و از این طریق، به تثبیت همبستگی اجتماعی کمک می‌کند (برگر، ۱۹۶۷). برگر همچنین مفهوم جهان‌نگری^۵ را به عنوان یکی از عناصر کلیدی در حفظ انسجام اجتماعی مطرح می‌کند. از نظر او، دین با ارائه چارچوبی کلی از معنا، به پرسش‌های بنیادین انسان درباره هستی، رنج، مرگ و نظم جهان پاسخ می‌دهد و از این طریق، نوعی «امنیت هستی‌شناختی» برای افراد فراهم می‌آورد. این چارچوب معنایی مشترک، باعث می‌شود افراد جهان را به صورت مشابه تفسیر کرده و در نتیجه، نوعی همگرایی شناختی و ارزشی میان آنان شکل گیرد که به تقویت همبستگی اجتماعی می‌انجامد.

از سوی دیگر، برگر به نقش «اجتماعات تفسیری» در بازتولید واقعیت اجتماعی توجه دارد. به باور او، باورها و معانی دینی تنها در بستر تعاملات اجتماعی و درون گروه‌های خاص پایدار می‌مانند. این اجتماعات، از طریق تکرار مناسک، روایت‌های مشترک و تعاملات روزمره، به بازتولید و تقویت جهان معنایی خود می‌پردازند. در نتیجه، همبستگی اجتماعی نه صرفاً حاصل ساختارهای عینی، بلکه محصول تداوم فرآیندهای معنابخشی و تفسیر مشترک واقعیت است. در آثار متأخر، برگر با بازنگری در نظریه سکولاریزاسیون، بر تداوم و حتی بازگشت دین در جهان مدرن تأکید می‌کند و نشان می‌دهد که دین همچنان منبع مهمی برای تولید معنا و انسجام اجتماعی باقی مانده است (برگر، ۱۹۹۹). این دیدگاه، اهمیت مطالعه گروه‌های دینی را در بسترهای مدرن دوچندان می‌کند، چرا که نشان می‌دهد چگونه این گروه‌ها با بهره‌گیری از منابع معنایی خود، به بازتولید هویت و همبستگی اجتماعی در شرایط متغیر می‌پردازند. بر این اساس، چارچوب نظری برگر امکان تحلیل عمیق‌تری از همبستگی اجتماعی در میان پیروان آیین یارسان را فراهم می‌سازد. مفاهیمی چون مشروعیت‌بخشی، جهان معنایی مشترک، و بازتولید اجتماعی واقعیت، به‌خوبی نشان می‌دهند که چگونه آیین یاری به عنوان یک نظام نمادین و معنابخش، توانسته است انسجام درون گروهی، تداوم فرهنگی و احساس تعلق جمعی را در میان پیروان خود تقویت کند.

پیشینه پژوهش

پژوهش در حوزه «همبستگی اجتماعی گسترده و عمدتاً توصیفی است. دو گرایش پژوهشی غالب در ایران بر بومی‌سازی این مفهوم و مقایسه یا تلفیق برداشت غربی و اسلامی از آن حکایت دارد. با این حال، مطالعات مستقیم و خاص در زمینه «اهل حق و همبستگی در میان آنها» بسیار اندک است. کریمی و همکاران (۱۴۰۴)، در مقاله‌ای با عنوان «هویت فرهنگی پیروان یارسان (تحلیلی از وضعیت موجود و بازتولید این آیین در شهر کرمانشاه)» که با روش کیفی و تحلیل محتوای کیفی انجام شده است، به این نتیجه رسیده‌اند که هویت فرهنگی پیروان یارسان دارای ماهیتی چندگانه و ترکیبی است، اما با وجود تأکید آنان بر اهمیت این آیین، نقش آن در ساخت هویت نسل جوان در حال کمرنگ شدن است. پایبندی دینی در میان این جامعه از طریق مشارکت در مناسکی مانند مراسم جمع‌یاری، ادای نذر، روزه‌گیری، نواختن ساز تنبور، زیارت اماکن مقدس و تأکید بر ازدواج درون گروهی نمود

1. externalization

2. objectivation

3. internalization

4. Berger & Luckmann

5. worldview

می‌یابد؛ با این حال، شدت این پابندی در میان پیروان یکسان نبوده و تحت تأثیر عواملی مانند سن، جنس و سبک زندگی قرار دارد.

خشک‌جان (۱۴۰۱)، در پژوهش خود با عنوان «دین، پساسکولاریسم و همبستگی اجتماعی» با به کارگیری روش توصیفی-تحلیلی، دین را به عنوان یک نظام معنایی جمعی تأثیرگذار بر همبستگی و کنش اجتماعی-سیقی مورد بررسی قرار داده است. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که در خوانش‌های نوین جامعه‌شناسی دین، عصر حاضر نه به عنوان دوره سکولاریسم، بلکه به عنوان عصر بازگشت امر قدسی و رویکردهای پساسکولار توصیف می‌شود. این دیدگاه که ریشه در آرای دورکیم درباره دین به عنوان عنصر اصلی انسجام اجتماعی و پدیده‌ای نامیرا دارد، در نظریات جامعه‌شناسان مدرنی مانند ترنر، برگر و لوکمان تداوم یافته است. شکل متجدد این پدیده در قالب «الهیات عملی» ظهور یافته که نوعی دینداری مبتنی بر کنشگری اجتماعی-سیاسی است و فرد را به عنوان شهروند به یک نظام معنایی جمعی پیوند می‌زند، حتی اگر این امر قدسی بازتعریف شده و ابهام‌زدایی شده باشد. حیدری مهر و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهش خود با عنوان «واکاوی قداست مکانی گوردخمه دکان داود در سرپل ذهاب کرمانشاه در آیین اهل حق» با استفاده از روش ترکیبی (مصاحبه و بررسی اسناد کتابخانه‌ای) به این نتایج دست یافتند که مکان‌های مقدس در کارکرد اصلی خود، محل تجلی «امر قدسی» هستند و معماری به عنوان بستری برای تبلور اندیشه‌های متعالی انسانی عمل می‌کند. یافته‌ها نشان می‌دهد که حس قداست در این مکان از طریق برگزاری نیایش و مراسم مذهبی، نه تنها به پیروان آیین اهل حق، بلکه حتی به بازدیدکنندگان عادی نیز القا می‌شود و این بستر معماری، خاستگاه تحقق کمالات انسانی و تجلی‌گاه احساسات ناب بشری است.

امام جمعه‌زاده و ویسی (۱۳۹۴) در پژوهش خود با عنوان «اهل حق (یارسان) مطالعه مردم‌شناسانه گروهی از شیعیان غالی استان کرمانشاه» که با روش توصیفی-تحلیلی انجام شده، دریافتند که اصول و اعتقادات این آیین با مفاهیم و اعمال دینی متعددی پیوند عمیقی دارد که از جمله آنها می‌توان به ایده‌های «قداست» و «مظهریت»، اجرای مراسم مذهبی، ذکرها و اوراد، ادعیه‌های روحانی در جمع‌خانه، برپاداری رسوم مانند سرسپردن و جوز و سرشکستن، ادای شکل خاصی از روزه، انجام قربانی و نذر، گرایش به موسیقی عرفانی و رقص سماع، نگهداری کتب مقدس در منازل و رعایت شراب دست‌نخورده توسط مردان اشاره کرد.

زارع و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهش خود با عنوان «بررسی تأثیر میزان و نوع دینداری بر همبستگی اجتماعی» که با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انجام شد، به این نتیجه دست یافتند که بین «دینداری» و «همبستگی اجتماعی» رابطه‌ای مستقیم و معنادار وجود دارد. یافته‌ها نشان داد که با در نظر گرفتن این طبقه‌بندی‌ها، بین «نوع دینداری» و «همبستگی اجتماعی» نیز رابطه معناداری برقرار است. یامینی و همکاران^۱ (۲۰۲۵) در مدخلی با عنوان «مزایای اجتماعی باورهای دینی: نظریه‌های همبستگی اجتماعی» که در دانشنامه روان‌شناسی و رفتار دینی انتشارات اشپرینگر منتشر شده است، به بررسی نقش باورها و نهادهای دینی در ایجاد و تقویت همبستگی اجتماعی می‌پردازند. مطابق با یافته‌های این پژوهش، باورهای دینی از طریق ایجاد حس تعلق مشترک، تقویت هویت جمعی و تسهیل مشارکت در مناسک و آیین‌های گروهی، به عنوان عاملی کلیدی در انسجام‌بخشی به ساختار اجتماعی عمل می‌کنند. نویسندگان با اتکا به چارچوب نظریه‌های همبستگی اجتماعی (مانند نظریه‌های امیل دورکیم) استدلال می‌کنند که دین با فراهم آوردن یک چهارچوب ارزشی و اخلاقی مشترک، اعتماد و تعاون اجتماعی را افزایش داده و زمینه را برای همکاری انسجام در سطح جامعه فراهم می‌سازد.

نصر^۲ (۲۰۲۴) در پژوهشی با عنوان «هنر مقدس سمای یارسان از دیدگاه سنت‌گرایان» که با روش توصیفی-تحلیلی انجام داده به این نتایج دست یافته که هنر مقدس به عنوان تجلی‌گاه باورهای عمیق معنوی، فراتر از پاسخ‌های حسی صرف عمل می‌کند و با بهره‌گیری از سادگی و ذات‌گرایی، واقعیتی متعالی را بازمی‌تاباند. در آیین یارسان، سماء به عنوان یک رقص جمعی دایره‌وار در مراسم «جم» نقش محوری ایفا می‌کند و همراه با دعا و موسیقی به عنوان مجرای برای انتقال حقایق معنوی عمل می‌نماید. تنبور

1. Yamini et al

2. Naser

نیز به عنوان اصلی‌ترین ابزار موسیقی در این آیین، در کنار سایر مناسک مذهبی به کار گرفته می‌شود. این هنر قدسی از طریق تمثیل، با جوهر آفرینش پیوند می‌یابد و روح انسان را از تعلقات دنیوی رها می‌سازد.

دستوره^۱، کاوه (۲۰۲۱)، در پژوهش خود با عنوان "اخلاق رفتاری ذهنیت یارسان جوهر و مظهر وفاق" که با روش تحلیل متون یارسانی انجام شد، به این نتایج دست یافته که یارسان به عنوان دینی که بر اخلاق و کنش رفتاری تأکید دارد، در متون خود دارای ویژگی دوگانه‌ای است. از یک سو، جنبه‌های رفتاری و اخلاقی آن، این دین را از ادیان توحیدی متمایز می‌سازد و از سوی دیگر، شباهت‌های بنیادینی با دیگر ادیان توحیدی دارد که این همانندی‌ها به عنوان عاملی برای ایجاد وفاق و همبستگی اجتماعی عمل می‌کند.

لیچترمن^۲ (۲۰۱۴) در پژوهش خود با عنوان «دین و همبستگی اجتماعی» به نقد «سنتر نتوتوکوبلی» به عنوان چارچوبی ناکافی برای تحلیل رابطه دین و همبستگی اجتماعی در جوامع مدرن پرداخته و رویکردی پراگماتیستی را جایگزین آن می‌کند. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که در شرایط کنونی با تضعیف پیوندهای نهادی پایدار، بیان‌های دینی به اشکال سیال‌تر و فردی‌شده‌تری در عرصه عمومی ظاهر می‌شوند. این مطالعه با تحلیل موردی یک سازمان حمایتی وابسته به کلیسا در ایالات متحده نشان می‌دهد که تمرکز بر «سبک‌های گروهی» در محیط‌های عمومی مختلف، امکان درک بهتری از نحوه تبدیل بیان دینی به اقدامات همبستگی‌ساز از داوطلبی اتفاقی تا پروژه‌های نهادی را فراهم می‌آورد.

نتایج پژوهش‌های داخلی و خارجی نشان داد که همبستگی اجتماعی در میان گروه‌ها و جوامع رکن اساسی حفظ و پایداری روابط میان آنها است که با ضعیف‌تر شدن آن، جامعه یا گروه با خطر فروپاشی و اخلال در کاربردهایش می‌شود. این امر، برای جوامع یا گروه‌های مذهبی و آیینی دوچندان دارای اهمیت است. اهمیت این امر را در پژوهش‌های نصر (۲۰۲۴)، دستوره (۲۰۲۱) و امام جمعه‌زاده و ویسی (۱۳۹۴)، می‌توان نشان داد. پژوهش حاضر با استفاده از نتایج این پژوهش‌ها و جنبه‌های مهم آیین یاری که بدان پرداخته‌اند، بر زیست‌جهان پیروان این آیین و درک و تفسیرشان از همبستگی اجتماعی از نگاه درونی و با روش کیفی بر جنبه‌ای دیگر از زندگی و آیین آنها پرداخته است.

روش پژوهشی

روش پژوهش حاضر، بر اساس اهداف و سوال اصلی تحقیق، در سنت روش‌شناسی کیفی و با اتخاذ رویکردی تفسیری و طبیعت‌گرایانه طراحی شده است. این پژوهش با بهره‌گیری از روش پدیدارشناسی کلایزی^۳ به عنوان چارچوب روش‌شناختی اصلی، به بررسی تجربه‌های زیسته مشارکت‌کنندگان می‌پردازد. روش کلایزی که بر پایه مبانی فلسفی پدیدارشناسی هوسرل و با تأکید بر دیدگاه متعالی او توسط موستاکاس توسعه یافته است، شامل هفت گام نظام‌مند برای تحلیل داده‌هاست. در روش مورد بحث دسترسی به اطلاعات؛ یعنی زندگی کردن با مردم مورد پژوهش، یادگیری فرهنگ آن‌ها، از جمله مبانی ارزشی، عقیدتی و رفتاری، زبان و تلاش برای درک احساس، انگیزش و هیجان‌های آن‌ها است. محقق کیفی، رفتار اجتماعی را به این دلیل درک می‌کند که خود را به‌جای دیگران قرار می‌دهد (دلاور، ۱۳۸۵: ۲۵۹). تحلیل داده‌ها نیز براساس الگوی تکراری و همزمان گردآوری و تحلیل تا رسیدن به نقطه اشباع ادامه یافته است. این رویکرد با قرار دادن پژوهشگر در جایگاه مشارکت‌کنندگان، امکان درک عمیق‌تری از پدیده مورد مطالعه را فراهم می‌آورد.

در این پژوهش برای «پدیدارشناسی همبستگی اجتماعی در میان پیروان اهل حق» از رویکرد نمودشناسی تفسیری با روش ون منن^۴ بهره گرفته شده است. به باور ون منن نمودشناسی تفسیری رویکردی نظام‌مند برای مطالعه و تفسیر نموها است و فرصتی فراهم می‌کند تا نمود موردنظر با رویکردی تفسیری تحلیل گردد تا پژوهشگر در فرایند تفسیر تجربه‌های زیسته مشارکت‌کنندگان را درک کند. وی سه مرحله برای هدایت پژوهش نمودشناسی تفسیری پیشنهاد می‌کند. گام نخست گردآوری

1. Dastoore

2. Lichterman

3. Paul Colaizzi

4. Van Manen

اطلاعات مربوط به «زیست جهان» مشارکت‌کنندگان و خود پژوهشگر است. گام دوم آشکار ساختن موضوعات زیربنایی می‌باشد. در این مرحله ساختار زیربنایی داده‌ها و اطلاعات مشخص می‌شوند. گام سوم سازمان‌دهی پیشنهادها و جهت‌گیری‌ها برای اقدام عملی طبق یافته‌های به‌دست‌آمده از پیمودن گام‌های پیشین است (ون منن، ۲۰۰۰).

این پژوهش با هدف واکاوی پدیده همبستگی اجتماعی در میان جامعه هدف، در شهر کرج و با انتخاب جامعه‌ای از پیروان آیین اهل حق انجام شده است. انتخاب این شهر به دلیل تنوع فرهنگی و وجود جمعیتی چشمگیر از این آیین، بستر مناسبی برای بررسی تعاملات اجتماعی فراهم می‌کرد. برای انتخاب مشارکت‌کنندگان از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شده که بر اساس آن، ۱۵ نفر از زنان و مردان با تجربه و دانش عمیق، و با در نظر گرفتن تنوع سنی، جنسیتی و اجتماعی، انتخاب شدند تا دیدگاهی جامع از موضوع به دست داده شود. داده‌های مورد نیاز عمدتاً از طریق انجام مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته گردآوری شده است. این روش به پژوهشگر اجازه می‌داد تا هم بر پرسش‌های کلیدی متمرکز بماند و هم با انعطاف لازم به ایده‌های جدید مطرح شده از سوی مصاحبه‌شوندگان بپردازد (کوالی،^۱ ۱۹۸۶). هر مصاحبه بین ۶۰ تا ۹۰ دقیقه به طول می‌انجامید و در محیطی امن و مورد اعتماد برگزار شده است. علاوه بر مصاحبه، از مشاهدات میدانی در مکان‌های آیینی مانند جمخانه‌ها نیز به عنوان داده مکمل برای ترسیم تصویری کامل‌تر از مناسبات اجتماعی استفاده گردیده است.

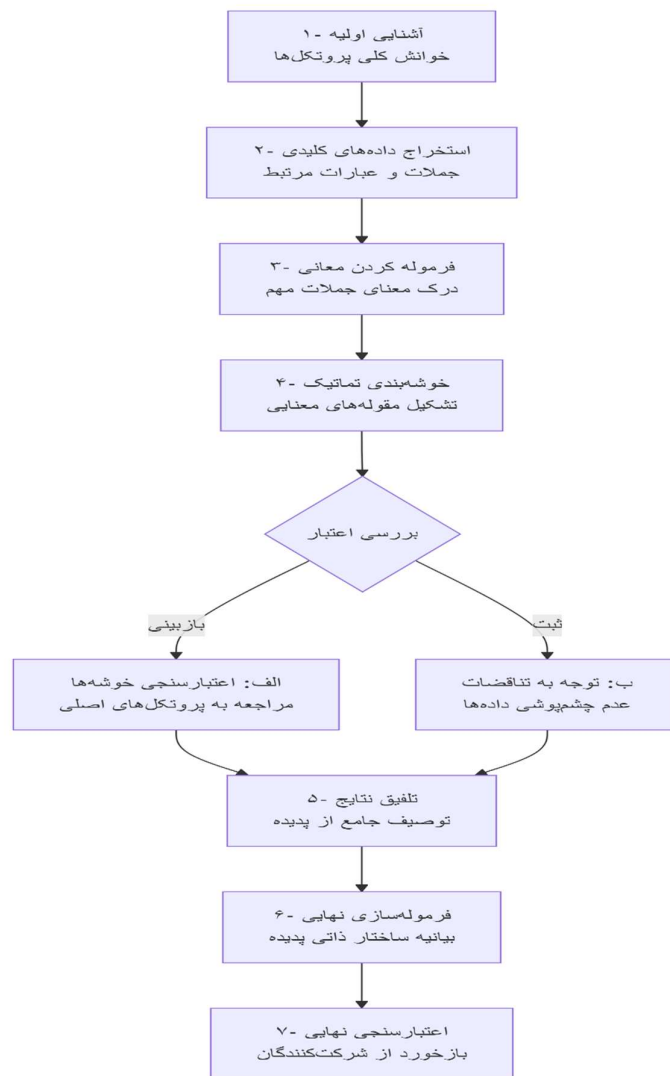
جدول ۱. مشخصات مصاحبه‌شوندگان

ردیف	کد مصاحبه شونده	سن	جنس	تحصیلات	محل سکونت
۱	۱	۳۲	مرد	لیسانس	کرج- عظیمیه
۲	۲	۴۷	مرد	لیسانس	کرج- جهانشهر
۳	۳	۵۹	مرد	دیپلم	کرج- حصارک
۴	۴	۲۶	زن	فوق لیسانس	کرج- عظیمیه
۵	۵	۷۸	زن	دیپلم	کرج- طالقانی
۶	۶	۳۲	مرد	لیسانس	کرج- شهریار
۷	۷	۲۷	زن	فوق لیسانس	کرج- شهریار
۸	۸	۲۵	زن	لیسانس	کرج- شهریار
۹	۹	۴۲	مرد	لیسانس	کرج- گوهردشت
۱۰	۱۰	۶۷	مرد	فوق لیسانس	کرج- طالقانی
۱۱	۱۱	۳۳	مرد	لیسانس	کرج- مهرشهر
۱۲	۱۲	۴۸	زن	لیسانس	کرج- حصار
۱۳	۱۳	۵۴	زن	سیکل	کرج- بلوار مؤذن
۱۴	۱۴	۷۳	زن	بی سواد	کرج- باغستان غربی
۱۵	۱۵	۴۸	مرد	دکتری	کرج- شاهین ویلا
۱۶	۱۶	۲۰	مرد	دیپلم	کرج- حیدرآباد
۱۷	۱۷	۳۹	مرد	دیپلم	کرج- گوهردشت

برای تحلیل داده‌های گردآوری‌شده، روند تحلیل مطابق با مدل هفت‌مرحله‌ای کلایزی انجام پذیرفت. این فرآیند از آشنایی اولیه با داده‌ها آغاز و با استخراج کدهای اولیه، سازماندهی آن‌ها در قالب مضامین بالقوه، بازبینی، تعریف و نام‌گذاری نهایی این مضامین ادامه یافت. در نهایت، گزارش نهایی همراه با نقل قول‌های کلیدی از مشارکت‌کنندگان تهیه شد. به منظور تضمین اعتبار

^۱ . Kvale

و قابلیت اعتماد یافته‌ها، از راهبردهای چندگانه‌ای شامل دریافت بازخورد از شرکت‌کنندگان^۱، بازبینی همتا^۲، و تثبیت داده‌ها^۳ از طریق ترکیب روش‌های مصاحبه و مشاهده استفاده شد. همچنین، شفافیت و مستندسازی کامل تمام مراحل تحقیق، امکان پیگیری و واریسی پژوهش را فراهم آورد. نمودار ۱، مدل هفت مرحله‌ای پدیدارشناسی کلایزی را نشان می‌دهد؛

نمودار ۱. مدل هفت مرحله‌ای پدیدارشناسی کلایزی

یافته‌های پژوهش

براساس اهداف و پرسش اساسی پژوهش و همچنین روش‌شناسی، مصاحبه‌های نیمه‌ساخت‌یافته در قالب کدگذاری اولیه شامل ۴۵ کد، کدگذاری ثانویه شامل ۳۰ کد و کدهای اصلی مستخرج از آنها شامل ۷ کد اصلی مورد تفسیر و تبیین قرار گرفتند. براساس

¹. Member Checking

². Peer Review

³. Triangulation

روش‌شناسی پژوهش، تفسیر کدهای اصلی و ارائه گزارش نهایی در قالب نتیجه بحث مورد نظر ارائه شده است. در تفسیر کدهای اصلی، برای تضمین اعتبار یافته‌ها، دست به گزینش مصاحبه‌ها زده‌ایم. جدول شماره ۲، روند مراحل را نشان می‌دهد.

جدول ۲. داده‌های اولیه و مفاهیم حاصل از آن‌ها در بعد معنا و مفهوم همبستگی اجتماعی از منظر پیروان اهل یاری

داده‌های خام برگرفته از مصاحبه‌ها	کدگذاری اولیه	کدگذاری ثانویه	کدهای اصلی
"جامعه ما چون فرقی برایش نمی‌کند که چه نامی برایش گذاشته اند در نتیجه می‌خواهم بگویم ما جامعه‌ی یارسان هستیم و آیین و دین ما از تمام دین‌ها جداسست و هر دینی برای خودش قانون خاص خودش را دارد و کلمه‌ی دین یعنی قانون یعنی چگونه زیستن هر کس پیرو هر دینی است بر اساس آن دستورالعمل دینش یا آیینش سیر بر این دارد که چگونه زندگی کنه و اگر خلاف آن قانون باشه برای خودش چهار مشکل می‌شوند" "صلح و دوستی از نظر ما یک اصطلاح عرفانی است در حقیقت ما کلا با دشمنی میانه‌ی خوبی نداریم حتی در طول تاریخ اگر شما نگاه کنید اینقدر به ما ظلم شده است ولی ما همیشه صبوری کرده ایم و نرمی کردیم ما حتی می‌گوییم باید با دشمن خودمون هم باید صبر و نرمی رفتار کنیم و صحبت کنیم و معمولاً از جنگ و جدل خیلی دوری می‌کنیم چون از نظر ما باز هم اون ذات حق که خدا هستش و با دشمنی مخالف است و خشونت را دوست ندارد و معمولاً در همه‌ی موارد صبوری به خرج می‌دهیم" "اصلاً فضای دین ما رقابت و چشم و هم چشمی نیست و همه بیشتر هدفشون رسیدن به مقصد درسته و اینجوری همکاری و همراهی هم بین ما و دیگران خیلی زیاده و همه خودشونو عضو خانواده میدونن" "در واقع ما باید آن چیزی که ادعا می‌کنیم باید در زندگی مان را رعایت کنیم چون آیین یاری آیین برابری و برادری است و فرقی بین پسر و دختر نگذاشته مثلاً ما کلامی داریم بین پسر و دختر هیچ فرقی نیست و اگر فرقی هم می‌گذاریم از روی ناآگاهی مان است حتی برای ارث باید بین پسر و دختر فرقی نباشد و پسر و دختر به یک اندازه به ارث می‌برد" "یکی از مهمترین نقش همین دوره‌می‌ها و برگزاری آیین و ارتباطات گرفتن مشورت از بزرگترها و افراد با دانش تر در هر زمینه اس یعنی بسته به شرایط تو هر زمینه ای میشه مشورت گرفت. در زمینه دینی هم بزرگان کمک می‌کنند" "این مراسم به ما حس خوبی میده	رهبر محوری، احترام به بزرگان، ارزش گذاری اخلاقی، اعتماد به رهبری، برابری قومیتی، برابری جنسیتی، برابری اجتماعی، برابری ارزشی، شوق در مراسم، علاقه در برگزاری در مراسم، جذابیت مراسم، انگیزه حضور برای شروع مراسم، مثبت انگاری، هیجان های مثبت، سوگواری کوتاه، استفاده از مراسم در روابط شادی بخش، اهمیت دهی کم به منابع مالی، ارزش گذاری معنوی، حمایت های معنوی، ارزش به محیط، احترام به محیط، حفاظت از محیط، ستایش از محیط، دوستی های مذهبی، برادرهای دینی، ارتباطات دوستانه، آموزش مذهبی به نسل آینده، ارتباط مناسب بین جوانان و بزرگترها، هم پیوندی نسلی، کمک مالی، کمک معنوی، کمک اجتماعی، حمایت های ارتباطی، برگزاری مراسم، برگزاری آیین و ارزش گذاری فرهنگی و سنتی، درخواست ریش سفید، دعوت رهبران، دعوت و پیگیری های بزرگان، برگزاری جلسات در خانه، برگزاری آیین در خانه، دوره‌می‌ها در خانه، برگزاری مراسم آیینی، بجا آوردن ارزش های مذهبی، پایبندی به رسوم، موسیقی مخصوص شادی، کلام خوانی، خواندن دعا، احترام به مناسبت ها، ارزش به مناسبت ها،	پیروی از بزرگان، برابری و عدالت، احترام به طبیعت و محیط، اعتقاد به صلح، انتقال باورهای دینی و فرهنگی، کمک به یکدیگر و انجام آیین و باورهای دینی ضروری بودن همبستگی، اهمیت همبستگی، نیاز به همبستگی، ارتباط با یکدیگر، اجرای آیین، اتحاد مذهبی، اتحاد قومیتی، اتحاد خانوادگی، حل مشکلات مالی، حل مشکلات اجتماعی، آگاهی نسبت به مشکلات افراد، همراهی و پشتیبانی بحث های اجتماعی، همنشینی با هم مذهبان، تبعیت از قوانین و هماهنگی و نظم، دعوت ریش سفید، خانه محوری، آداب و رسوم خاص،	کدهای اصلی
		اقتدار کاریزماتیک و سلسله مراتب معنوی	
		منش صلح‌جویانه و مدارای اجتماعی	

استفاده از موسیقی در برقراری روابط و آیین، مناسبت محوری، استفاده از شبکه های اجتماعی	پایبندی به مناسبت ها، افزایش اعتقادات، تقویت باوری، آرامش معنوی، حمایت خانواده، ارزش گذاری خانوادگی، انسجام خانوادگی، وجود برابری، وجود آزادی عقیده، ارزش گذاری انسانی، معرفی، گسترش هم پیوندی شدن	مثل اینکه یک باتری که شارژ ندارد و با این مراسم شارژ می‌شود و یک احساس سبکی و احساس خوبی داریم و خوشحال هستیم که یارامون را زیارت کردیم واز حال هم خبر گرفتیم"" به نظر من آدم‌های که می‌بخشند حال دل خودشان خوب است مثلا ما یکسری نذری درست می‌کنیم و به نیازمندا می دهیم اعتقاد داریم که این نذرها و کمک‌های مالی که انجام می‌دهیم باید پنهانی باشد و نباید جار بزنیم و به کسی که نیاز دارد کمک کنیم"" علاوه بر دین در مورد مسائل خودمون و مسائل و مشکلات جامعه صحبت می کنیم البته بیشتر در مورد دین خودمون صحبت می‌کنیم چون بچه‌هامون بیشتر باید در مورد دینمون مطالعه کنند ولی هیچوقت دین مان را تبلیغ نمی کنیم "" دین یارسانان دینی است که به حضرت علی اعتقاد دارد و سرور و بزرگشان حضرت علی است و ریش سفیدهای ما وقتی به هم میرسند با نام علی شروع به صحبت کردن می کنندو در جمع خانه های که دارند در مراسم عزا سید که همان مریدشان است دعای قربانی می کنندو قربانی را می‌کشند و دعای خیرات می کنند و بقیه جمع فاتحه نمی‌خوانند و دعای که سید می‌خواند به آن اکتفا می کنند و می بوسند و می گذارند روی پیشانیشان و یکی دیگر از مراسمی که دارند وقتی که بهم می رسند بجای اینکه روپوسی کنند، دست همدیگر را به شدت می فشارند و دست یکدیگر را میبوسند ". " بسته به شرایط و در بعضی از جاها بین دوازده تا بیست بار در طول سال دور هم جمع میشوند ولی بعضی از وقتها ممکنه هر هفته دور هم جمع شوند و این بسته به شرایط داره مثلا در اعیاد و مراسم مذهبی و حتی روزه‌هامون که خیلی مهم است در چند روزی که روزه هستیم همیشه دور هم جمع می‌شویم و حتی چند شب پشت سر هم و در بعضی مواقع ممکن است که یکی شرایط خاصی داشته باشه و بخواهیم یک کمکی بهش بکنیم در این مواقع از طریق فضای مجازی و گروه های که داریم فراخوان می دهیم و دور هم جمع می شویم بدون اینکه از قبل برنامه ریزی یا پیش بینی شده باشد ". " عدالت همانطور از اسمش مشخص است یک اصل خیلی مهم است من نظر شخصی خودم هست و می گویم عدالت باید در درون خود انسان شروع بشود زمانی که من عدالت داشته باشم میام و این عدالت را به جامعه خودم انتقال بدم و اینکه در حقیقت انسان کامل انسانی است که باید با عدالت رفتار کند و انصاف داشته باشد در همه ی موارد و اینکه ظلم نکند به کسی و حق هر کس را به خودش برساندو اگر در منزله ی بود که حق کسی را تقسیم کند این از نظرش یعنی عادل بودن و خب ما اینا رو آموزش میدی در جامعه شهری و فرهنگی خودمون هم بکار میگیریم "" شبکه ی اجتماعی مثل اینستا، فیس بوک، تلگرام باعث شده است که یارسان ها در هر جای دنیا که باشند بتوانیم با هم ارتباط برقرار کنیم چون ما میتوانیم تبادل نظر کنیم و صدامون را به کل دنیا برسانیم ولی همین رسانه- ها یکسری بدی‌ها را دارد که باعث می‌شود توقع جوانان بالا برود و مثل خود من توقعم به شدت بالا رفته بعضی‌ها رو می بینم که در رفاه کامل هستند و از بزرگانم ایراد می‌گیریم که چرا ما نمی توانیم حق‌مون را بگیریم "
مناسبت محوری		
وظیفه‌گرایی اخلاقی		
سرمايه اجتماعي درون گروهی		

انسجام مناسکی و بازتولید هویت			
-------------------------------	--	--	--

منبع: یافته‌های حاصل از مصاحبه‌ها

۱) اقتدار کاریزماتیک و سلسله مراتب معنوی

در جامعه‌شناسی دین، پیروی از بزرگان یکی از بنیان‌های سنتی انسجام در جوامع مذهبی به شمار می‌رود. این پیروی معمولاً مبتنی بر نوعی مشروعیت کاریزماتیک یا سنتی است که ماکس وبر آن را به‌عنوان بخشی از ساختارهای سلطه مشروع معرفی می‌کند (وبر، ۱۴۰۱). در آیین‌هایی مانند یاری، بزرگان دینی (معمولاً با عناوینی چون "سید"، "پیر"، یا "مرشد") نه‌تنها مرجع دینی، بلکه حافظ هنجارهای اجتماعی و انسجام گروهی هستند. فرمان‌برداری از این بزرگان بیشتر مبتنی بر اعتماد فرهنگی و پیوندهای معنوی است تا اینکه اجبار یا ساختار رسمی قدرت باشد. در بستر آیین یاری، این پیروی جلوه‌ای از یک رابطه‌ی معنوی عمیق میان پیرو و رهبر دینی است که اغلب در قالب سنت‌های شفاهی، رفتارهای آیینی و مناسک جمعی بازتولید می‌شود. پیروی از بزرگان به تقویت نظم اجتماعی، انتقال حافظه تاریخی و تثبیت نظام ارزشی جمعی در این آیین کمک می‌کند (برگر، ۱۳۹۹). در واقع، بزرگان نه‌تنها نقش مرجع فقهی دارند، بلکه تداوم هویت گروهی و همبستگی درون‌گروهی را تضمین می‌کنند. مصاحبه‌ها نشان داد که ساختار اجتماعی این جامعه بر محور "احترام به بزرگان" و "رهبرمحوری" استوار است. "تبعیت از قوانین" آیین و "پذیرش فرامین رهبران و ریش‌سفیدان" (مانند دعوت و نظرخواهی از ایشان) به عنوان یک اصل اساسی، هماهنگی و نظم درونی را تضمین می‌کند. در همین زمینه، یکی از مصاحبه‌شوندگان می‌گوید: "نقش بزرگان بسیار پررنگ است چون مردم به حرف آنها گوش می‌دهند و از آنها حساب می‌برند و نقشی مهم در شناخت و شکل‌گیری فرهنگ درست در افراد را دارند" مصاحبه‌شونده دیگری در همین زمینه بیان داشت که "اصلاً اساس برنامه‌های ما به حرف بزرگ‌های دین شکل می‌گیرد و کلاً حرفشون خیلی نقش معناداری در این زمینه داره" (مصاحبه‌شونده، ۱۳).

این نوع ساختار دینی را در قالب «میدان دین» می‌توان مورد تحلیل قرار داد که در آن عوامل (مانند پیر یا ره‌شه) از سرمایه‌ی نمادین برای بازتولید اقتدار دینی و تثبیت انسجام اجتماعی بهره می‌گیرند یکی از مصاحبه‌شوندگان در این باره می‌گوید: "من هر سال باید یه بار حتماً پیروم رو ببینم. چون حرفاش مثل چراغه برام. حتی اگه مشکلی نداشته باشم، یه بار رفتن پیشش برام آرامشه. تو سختی‌ها فقط اون حرفاشه که به دلم می‌شیند" (مصاحبه‌شونده، ۴).

۲) منش صلح‌جویانه و مدارای اجتماعی

در جامعه‌شناسی دین، عدالت و مدارا کردن به‌عنوان یکی از ارزش‌های بنیادین دینی شناخته می‌شود که هم در ساحت الهی (عدالت خداوند) و هم در ساحت انسانی (عدالت اجتماعی) نمود دارد (رالز،^۱ ۱۹۷۱). در آیین یاری، اصل «نیک‌رفتاری با همه» و «برابری خلق» برگرفته از آموزه‌های خداشناسی خاص این آیین است که انسان‌ها را تجلی نور الهی می‌داند (دستوره، ۱۳۹۹). مصاحبه‌شونده‌ای در این باره بیان کرد که "یکی از اصل‌های مهم ما برادری و برابری است با تبعیض‌های قومی و مذهبی اصلاً موافق نیستیم و کاری نداریم و معتقدیم همه‌ی انسان‌ها از یک جوهر الهی که همان یار است بوجود آمده همیشه اعتقاد داریم که هیچکس بر هیچکس برتری ندارد و حتی در این دین زن و مرد ارث برابر می‌برد" (مصاحبه‌شونده، ۶).

مدارای اجتماعی در آیین یاری، نه‌فقط اصل اخلاقی بلکه نوعی الگوی زیست اجتماعی است که در رفتار روزمره، نذر، سفره‌داری و مشارکت‌های جمعی متبلور می‌شود. باور به برابری انسان‌ها و طرد تبعیض‌های اقتصادی، سیاسی و حتی مذهبی، نقش مهمی در همبستگی میان پیروان ایفا می‌کند. مصاحبه‌شونده دیگری در همین باره می‌گوید که "در واقع ما باید آن چیزی که ادعا می‌کنیم باید در زندگی‌مان را رعایت کنیم چون آیین یاری آیین برابری و برادری است و فرقی بین پسر و دختر نگذاشته مثلاً ما کلامی

^۱ Rawls

داریم بین پسر و دختر هیچ فرقی نیست و اگر فرقی هم می‌گذاریم از روی ناآگاهی مان است - حتی برای ارث باید بین پسر و دختر فرقی نباشد و پسر و دختر به یک اندازه به ارث می‌برد" (مصاحبه‌شونده، ۹).

آیین یاری، مبتنی بر آموزه‌های صلح‌طلبانه و پرهیز از خشونت است. در بسیاری از سنت‌های عرفانی و دینی، پرهیز از قهر و خشونت، نشانه‌ای از تعالی روحی است (آرمسترانگ،^۱ ۲۰۰۶). در روایت‌های یارسانی نیز پیامبران و رهبران دینی‌شان همواره به صلح و آرامش دعوت کرده‌اند. باور به صلح در آیین یاری، جزئی از هویت معنوی و جمعی پیروان است. این اصل باعث بازتولید الگوی همزیستی مسالمت‌آمیز در درون و بیرون جامعه یارسانی می‌شود. یکی از مصاحبه‌شوندگان در تفسیر و شرح این مفهوم و باور چنین می‌گوید: "صلح و دوستی از نظر ما یک اصطلاح عرفانی است در حقیقت ما کلاً با دشمنی میانه‌ی خوبی نداریم حتی در طول تاریخ اگر شما نگاه کنید ایتقدر به ما ظلم شده است ولی ما همیشه صبوری کرده‌ایم و نرمی کردیم ما حتی می‌گوییم باید با دشمن خودمون هم باید صبر و نرمی رفتار کنیم و صحبت کنیم و معمولاً از جنگ و جدل خیلی دوری می‌کنیم چون از نظر ما باز هم اون ذات حق که خدا هستش و با دشمنی مخالف است و خشونت را دوست ندارد و معمولاً در همه‌ی موارد صبوری به خرج می‌دهیم" (مصاحبه‌شونده، ۲).

بر اساس اصول اعتقادی آیین یارسان، صلح‌طلبی و مدارا به عنوان ارزش‌های بنیادین جایگاه ویژه‌ای دارد. پیروان این آیین همواره بر آشتی‌جویی، احترام به تمامی موجودات و دوری از خشونت تأکید کرده‌اند. تجربه تاریخی طولانی زندگی در حاشیه و مواجهه با محرومیت‌ها و تبعیض‌های سیستماتیک، این اشتیاق به صلح و همزیستی مسالمت‌آمیز را در میان آنان عمق بخشیده است. رنج ناشی از اقلیت‌بودن و ستم‌های دیده‌شده، به جای آنکه آنان را به سمت خشونت سوق دهد، بلکه بر عکس، حساسیت و آرزوی جمعی آنان برای زندگی در دنیایی عاری از ستم و پر از تفاهم را تقویت کرده است. بنابراین، صلح برای یارسان‌ها تنها یک شعار نیست، بلکه یک استراتژی بقا و بخشی جدایی‌ناپذیر از هویت مقاومت آنان است که از دل رنج‌های تاریخی سربرآورده و بر ضرورت پاسداری از کرامت انسانی پای می‌فشارد.

۳) مناسبت محوری

اهل یارسان در شهر کرج، همانند بسیاری از جوامع مذهبی و قومی، از طریق مناسبات جمعی همبستگی اجتماعی خود را حفظ و تقویت می‌کنند. این مناسبات شامل آیین‌های مذهبی، مراسم شادی و عزاداری، نذری دادن، کلام‌خوانی، دید و بازدیدهای خانوادگی و مراسم ماهانه است. این فعالیت‌ها نه تنها نقش مذهبی، بلکه کارکرد اجتماعی عمیقی در ایجاد انسجام و تقویت حس تعلق جمعی دارند. همانطور که مصاحبه‌شونده شماره ۱۲ تأکید کرده است: "در هر مراسمی که باشد ما دور هم جمع می‌شویم... مراسم ماهانه همیشه پابرجاست" (مصاحبه‌شونده، ۱۲) که نشان‌دهنده تداوم و استمرار این گردهمایی‌هاست. ویژگی بارز این مناسبات، انعطاف‌پذیری آنهاست؛ به طوری که همانطور که مصاحبه‌شونده شماره ۱۵ اشاره کرده، "بسته به شرایط و در بعضی از جاها بین دوازده تا بیست بار در طول سال دور هم جمع می‌شوند ولی بعضی از وقتها ممکنه هر هفته دور هم جمع شوند و این بسته به شرایط داره مثلاً در اعیاد و مراسم مذهبی و حتی روزه هامون که خیلی مهم است در چند روزی که روزه هستیم همیشه دور هم جمع می‌شویم و حتی چند شب پشت سر هم و در بعضی مواقع ممکن است که یکی شرایط خاصی داشته باشه و بخوایم یک کمکی بهش بکنیم در این مواقع از طریق فضای مجازی و گروه‌های که داریم فراخوان می‌دهیم و دور هم جمع می‌شویم بدون اینکه از قبل برنامه‌ریزی یا پیش‌بینی شده باشد" (مصاحبه‌شونده، ۱۵).

این جامعه حتی در شرایط غیرمنتظره با استفاده از ظرفیت فضای مجازی به صورت خودجوش گردهم می‌آید، تقدس این مناسبات - که مصاحبه‌شوندگان بر "جدی" بودن آن تأکید دارند - کارکردهای چندگانه اجتماعی، فرهنگی و مذهبی‌شان، شبکه‌ای حمایتی خلق می‌کند که نه تنها هویت جمعی را تقویت می‌کند، بلکه پیوندهای اجتماعی را در بافت شهری کرج استحکام می‌بخشد.

^۱ . Armstrong

۴) وظیفه‌گرایی اخلاقی

مفهوم وظیفه در سنت‌های دینی، همان‌قدر که بُعد فردی دارد، در کنش‌های جمعی و اخلاقی نیز دیده می‌شود. در آیین یاری، هر فرد نسبت به جامعه، پیر، خانواده و هستی وظیفه‌ای مشخص دارد و کنش دینی بدون احساس مسئولیت ناقص است (دورکیم، ۱۳۸۳). وظیفه‌محوری در یاری، همدلی و مشارکت را بازتولید می‌کند. این اصل، همبستگی را نه تنها در سطح احساسی بلکه در سطح عمل اجتماعی ممکن می‌سازد. یکی از مصاحبه‌شوندگان در این باره می‌گوید: "همبستگی و روابط مناسب یک وظیفه است و باید بر اساس این وظیفه اجتماعی عمل کنیم تا بتوانیم به حفظ دین و ارزش‌گذاری بهش توجه کنیم" (مصاحبه‌شونده، ۱). در آیین یارسان، مفهوم «وظیفه» به عنوان محوری‌ترین اصل اخلاقی و اجتماعی، نقش بنیادینی در سامان‌دهی زندگی فردی و جمعی ایفا می‌کند. این وظیفه‌محوری که ریشه در هستی‌شناسی آیین دارد، در سه سطح متجلی می‌شود: نخست، وظیفه در برابر حقیقت متعالی که پایبندی به اصول راستی و پاکی را می‌طلبد؛ دوم، وظیفه در برابر ساختار اجتماعی که بر رابطه دوسویه «پیر» و «مرید» استوار است، به‌طوری که مرید متعهد به اطاعت و احترام بوده و پیر مسئول هدایت و حمایت است؛ و سوم، وظیفه در برابر هموعان و جهان که خدمت به خلق و حفظ آرامش را شامل می‌شود. این چارچوب وظیفه‌محور، پاسخی استراتژیک به تجربه تاریخی پرچالش یارسان‌ها بوده است، چرا که زندگی در حاشیه و مواجهه با تبعیض‌های متمادی، آنان را به تقویت انسجام درونی و مسئولیت‌پذیری جمعی سوق داده است. از این منظر، هر فرد یارسان خود را موظف می‌داند نه تنها به اصول دینی پایبند باشد، بلکه در قبال حفظ فرهنگ، انتقال آن به نسل بعد و حمایت از اعضای جامعه نیز مسئولیت بپذیرد. مصاحبه‌شونده دیگری گفت "عمل به تعهدات و وظیفه مساله محوری برای ما و کلا خیلی برایش اهمیت قائلیم و بهش توجه می‌کنیم" (مصاحبه‌شونده، ۱۰).

در جامعه‌شناسی دین، همیشه بر این نکته تاکید شده است که دین می‌تواند رفتار انحرافی را تقبیح کرده و رفتار هم‌نوا با هنجارهای گروهی را تشویق کند. در جامعه اهل حق، مفاهیمی چون "وظیفه‌محوری" و "فرمانبرداری از رهبران دینی" نه تنها به عنوان پایه‌های همبستگی عمل می‌کنند، بلکه سازوکارهای قدرتمندی برای کنترل اجتماعی و تضمین هم‌نوايي با ارزش‌های دینی و گروهی هستند. وجود رهبران دینی با اقتدار اخلاقی و معنوی، نقش مهمی در اعمال این کنترل ایفا می‌کند و از این طریق، انسجام گروه را تضمین می‌کند.

۵) سرمایه اجتماعی درون گروهی

سرمایه اجتماعی درون گروهی در جامعه یارسان، مبتنی بر هویت جمعی مشترکی است که دین، خویشاوندی و قومیت را در هم می‌تند. این هویت یکپارچه، مرزهای روشنی بین «ما» و «دیگران» ایجاد کرده و حس تعلق عمیقی را تقویت می‌کند. این انسجام، به‌ویژه در شرایط اقلیت بودن یا مواجهه با فشارهای بیرونی، نقش یک سپر محافظتی را ایفا می‌کند و بقا و انسجام گروه را تضمین می‌نماید.

این سرمایه اجتماعی در بستر جدیدی مانند شهر کرج، که یارسانیان به آن مهاجرت کرده‌اند، به شکل برجسته‌ای خود را در قالب «یاربخشی» بازتولید می‌کند. یاربختی فراتر از یک کمک متقابل ساده است؛ این عمل در چارچوب معنایی مشترک جامعه یارسان، به یک «عمل دینی» و خدمت به حق تبدیل شده است که پیوندهای درون گروهی را مستحکم می‌سازد. همان‌گونه که یکی از مصاحبه‌شوندگان تأکید می‌کند، این کمک‌ها «بدون چشم‌داشت» و به عنوان امانتی الهی انجام می‌دهند. "البته کمک به نیازمندان تو همه‌ی دین‌ها هست ولی ما کلا یک اصطلاحی داریم بنام یاربختی یعنی بخشیدن بدون چشم داشت و این اینکه براو ما مهم است که اگر نیازمندی باشد و ما چیزی را به او ببخشیم دیگه چشممون به این نباشه که او جبران کنه یا اینکه مثلا کاری را برای ما انجام بدهد چون ما در حقش کاری را انجام داده ایم" (مصاحبه‌شونده، ۱۱).

دین به افراد کمک می‌کند تا هویتی جمعی و مشترک را برای خود تعریف کنند (برگر، ۱۳۹۹). این هویت مشترک، احساس تعلق به یک گروه بزرگتر را تقویت کرده و مرزهای میان "ما" و "آنها" را مشخص می‌سازد. این امر سبب ایجاد سرمایه‌ی اجتماعی

درون گروهی میان پیروان شده و روابط آنها را مستحکم ترمی کند. یکی از مصاحبه‌شوندگان با توجه به اهمیت این موضوع در ایجاد و بازتولید همبستگی میان آنها چنین می‌گوید: "همیشه هم به نحو احسن کمک‌ها انجام میشود. برای مثال برای بازسازی و ترمیم مکان‌های متبرکه بزرگ ما آقای سید نصرالدین حیدری اعلام کرد که کمک کنید سیل کمک‌ها و هدایای مردمی سرازیر شد و در طی چند روز خیلی بیشتر از اون چیزی که نیاز بود جمع شد" (مصاحبه‌شونده، ۸).

۶) انجام مناسک و بازتولید هویت

در میان پیروان آیین اهل حق در کرج، سازوکارهای گوناگونی به گسترش و تحکیم همبستگی اجتماعی در زمان‌ها، مکان‌ها و شرایط مختلف کمک می‌کنند. این سازوکارها شامل دعوت ریش سفیدان، خانه‌محوری، آداب و رسوم خاص، استفاده از موسیقی در مناسک، مناسبت‌محوری، معنویت‌گرایی و به‌کارگیری شبکه‌های اجتماعی می‌شود. از نظر دورکیم، مناسک دینی نقشی حیاتی در بازتولید و تقویت وجدان جمعی و در نتیجه همبستگی اجتماعی دارند. به باور دورکیم، گردهمایی افراد در جریان مناسک، تجربه احساسات مشترک و بازتأیید باورهای جمعی را به همراه دارد. جمخانه‌ها در آیین اهل حق به عنوان مکان‌های اصلی برگزاری مناسک، تجلی‌گاه این فرآیند هستند. حضور منظم در جمخانه‌ها، اجرای ذکر و سماع، و مشارکت در نذورات و غذاهای جمعی، همگی به تقویت پیوندهای عاطفی و شناختی میان پیروان می‌انجامد. شرکت در مراسم و برگزاری مناسک مختلف دینی در میان اهل‌حق‌ها کارکردهای متعددی شامل تقویت باورمندی و پایبندی و همچنین ایجاد حس همبستگی و تقویت روحیه گروهی در میان آنان را دارد (کریمی و همکاران، ۱۴۰۴).

همانطور که دورکیم تأکید کرده، مناسک دینی نه تنها باورها را تقویت می‌کنند، بلکه عواطف جمعی قدرتمندی را نیز برمی‌انگیزند. این عواطف مشترک که در جریان کنش‌های آیینی مانند ذکر و سماع تجربه می‌شوند، نوعی "انرژی اخلاقی" تولید می‌کنند که افراد را به یکدیگر پیوند داده و حس یگانگی را تقویت می‌نمایند. احساس آرامش معنوی که توسط شرکت‌کنندگان اهل حق گزارش شده، می‌تواند نشانه‌ای از این تجربه عاطفی جمعی باشد که در دنیای مدرن پراضطراب، به عنوان منبعی برای امنیت وجودی عمل می‌کند.

در این میان، شبکه‌های اجتماعی دیجیتال مانند تلگرام، اینستاگرام و فیسبوک به عنوان بسترهای جدیدی برای حفظ و تقویت این همبستگی عمل می‌کنند. این پلتفرم‌ها امکان اطلاع‌رسانی سریع درباره مناسبت‌های مذهبی، تشکیل جلسات مجازی، انتشار محتوای معنوی و حفظ ارتباط مستمر حتی در شرایطی که گردهمایی‌های فیزیکی ممکن نیست را فراهم می‌آورند. به ویژه برای نسل جوان که ممکن است به تدریج از برخی سنت‌ها فاصله بگیرند، این فضاهای مجازی می‌تواند با ارائه محتوای جذاب و آموزشی، همچنان پیوند آنان را با جامعه دینی حفظ کند.

مناسبت‌های مختلف دینی نیز فرصت‌های مناسبی برای تجدید همبستگی فراهم می‌کنند. همانطور که مصاحبه‌شونده شماره ۶ بیان می‌کند: "در هر مراسمی که باشد ما دور هم جمع می‌شویم، ممکن است مراسم ختم باشد یا مراسم شادی باشد، مثلاً بچه‌ای متولد شود یا موقع نذری" (مصاحبه‌شونده، ۶). این گردهمایی‌ها که غالباً در خانه برگزار می‌شوند، فضای صمیمانه‌ای برای گفت‌وگو، تبادل نظر و تحکیم روابط فراهم می‌کنند. مصاحبه‌شونده شماره ۱۱ نیز با اشاره به اهمیت حفظ این پیوندها می‌گوید: "ما یکسری کلاس‌ها داریم چون جوان‌های ما کم‌کم دارند فاصله می‌گیرند از این دین... کتاب‌ها و فیلم‌هایی تهیه می‌کنیم تا آن همبستگی در بین ما همچنان وجود داشته باشد و به گسست نرسد" (مصاحبه‌شونده، ۱۱).

این تلاش‌ها نشان می‌دهد که جامعه اهل حق با به‌کارگیری همزمان سنت و فناوری، و با ترکیب گردهمایی‌های فیزیکی در خانه‌ها و جمخانه‌ها با فعالیت‌های مجازی در شبکه‌های اجتماعی، می‌کوشد همبستگی اجتماعی خود را در شرایط پیچیده شهری و در مواجهه با چالش‌های جهان مدرن حفظ و تقویت کند و بدین وسیله به بازتولید آن به‌ویژه برای نسل‌های آینده اقدام کند.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف واکاوی سازوکارهای همبستگی اجتماعی در میان پیروان آیین یارسان در شهر کرج و با تمرکز بر این پرسش محوری انجام شد که دین یاری چگونه همبستگی را نهادینه می‌کند و پیروان چه درکی از این فرآیند دارند. درک این

مکانیزم‌ها به دلیل نقش همبستگی در بقا، مقاومت در برابر تبعیض‌های تاریخی، و حفظ هویت جمعی این اقلیت مذهبی، از اهمیتی حیاتی برخوردار است. چارچوب نظری این پژوهش با اتکا بر آرای چهار نظریه‌پرداز کلیدی در حوزه جامعه‌شناسی دین_ دورکیم، پارسونز، گیرتز و برگر_ شکل گرفته است. این نظریه‌پردازان رابطه دین و همبستگی اجتماعی را مورد واکاوی قرار داده و بر ارتباط و تاثیر دین بر همبستگی درون گروهی تاکید نموده‌اند. روش مورد استفاده نیز با توجه به سنت روش‌شناسی کیفی و ذیل آن رویکرد نمودشناسی تفسیری با روش ون منن بوده است تا بتوان به درک منسجم و درستی از مسئله و پرسش اصلی را دست یافت. بنابراین، جهت گردآوری داده‌ها از مصاحبه نیمه ساخت یافته و با روش نمونه‌گیری هدفمند با ۱۷ نفر از پیروان یارسان، مصاحبه به عمل آمد و داده‌ها با استفاده از مدل هفت مرحله‌ای کلایزی تحلیل شدند.

استخراج مفاهیم ماخذ از مصاحبه‌ها به صورت ۴۵ کد اولیه، ۳۵ کد ثانویه و ۶ کد اصلی بدست آمد و کدهای اصلی مورد تفسیر و تبیین واقع شدند. نتایج نشان داد که اقتدار کاریزماتیک و سلسله مراتب معنوی، منش صلح‌جویانه و مدارای اجتماعی، مناسبت محوری، وظیفه‌گرایی اخلاقی، سرمایه اجتماعی درون گروهی و انسجام مناسکی و بازتولید هویت مقولات اصلی را تشکیل می‌دهند که براساس بعد ذهنی و اعتقادی، می‌توان گفت از نظر مشارکت‌کنندگان، پیروی از بزرگان نه تنها یک اصل مذهبی، بلکه بستری برای یادگیری اخلاق، وحدت و معنویت است. نشانگرهایی مانند «اعتماد به رهبری» و «رهبرمحوری» گویای این حقیقت‌اند که همبستگی در این گروه صرفاً یک پدیده اجتماعی نیست، بلکه ساختاری معنوی دارد که در آن رهبران مذهبی نقش محور وحدت را ایفا می‌کنند. باور به ارزش‌هایی همچون برابری و عدالت، احترام به طبیعت و اعتقاد به صلح نیز حاکی از پایبندی این اجتماع به ارزش‌ها و باورهایی است که از ساختار این آیین گرفته شده و همگان مقید به رعایت آنند. این نتایج با یافته‌های مطالعات خشک جان (۱۴۰۱) و کریمی و همکاران (۱۴۰۴)، همخوانی و قرابت دارد. در بُعد عمل‌گرایانه و کارکردی همبستگی اجتماعی نیز در مقوله‌هایی چون نذری دادن، مشورت، حل مشکلات و هماهنگی در تصمیم‌گیری اجتماعی گره می‌خورد. این نوع همبستگی، تعهد محور و وظیفه‌محور است و می‌توان آن را همبستگی بر مبنای مسئولیت اجتماعی دانست. نشانگرهایی مانند «آگاهی از مشکلات افراد»، «حل مشکلات مالی و اجتماعی» و «همراهی و پشتیبانی» نشان می‌دهد که همبستگی در اینجا نوعی شبکه‌ی حمایتی برای تاب‌آوری اجتماعی در سطح جامعه اهل حق به شمار می‌رود. این همبستگی نه تنها زمینه‌ساز پیوندهای بین فردی است، بلکه بستری برای انسجام قومیتی، مذهبی و خانوادگی نیز به شمار می‌رود. ویژگی برجسته، پیوند میان وظیفه‌گرایی و احساس رضایت معنوی و اجتماعی است؛ مشارکت در نذری، حضور در مشورت‌ها و همراهی با دیگران، برای افراد نه تنها بار مسئولیتی ندارد، بلکه منبعی برای «لذت مصاحبت» و «رضایت اجتماعی» است. همین پیوندهای کوچک اما مداوم، احساس عمیق انسجام را در سطح اجتماع تقویت کرده و نوعی توازن معنوی-اجتماعی را خلق می‌کند.

این نتایج با یافته‌های مطالعات جهانی نسب (۱۴۰۱) و مطالعه امام جمعه زاده و ویسی، (۱۳۹۴)، همسو و در یک راستا است. بازنمایی فرهنگی-فضایی از همبستگی اجتماعی در آیین یاری، در فضاها، مکان‌ها و زمان‌هایی خود را نشان می‌دهد که هم نقش ایجاد همبستگی و هم بازتولید آیین یاری را ایفا می‌کنند. دعوت ریش سفید، خانه محوری، آداب و رسوم خاص، استفاده از موسیقی در برقراری روابط و آیین، مناسبت محوری و استفاده از شبکه‌های اجتماعی همگی حاکی از این بازنمایی همبستگی و بازتولید آن هستند. در اینجا «خانه» نه فقط یک مکان فیزیکی بلکه یک کانون اصلی برای بازتولید فرهنگ، آیین و وحدت تلقی می‌شود. برگزاری آیین‌ها در خانه، دعوت ریش‌سفیدان، دورهمی‌ها و احترام به مناسبت‌ها، ساختار فضایی همبستگی را شکل می‌دهد که در آن پیوندهای خویشاوندی، روابط آیینی و انسجام اجتماعی در هم تنیده‌اند. خانه‌محوری در این روایت، جایگزین نهادهای رسمی می‌شود و بر نقش سنتی خانواده و ساختارهای غیررسمی در تقویت همبستگی تأکید می‌ورزد. همچنین، استفاده از موسیقی، کلام‌خوانی و دعاخوانی به عنوان ابزارهای نمادین و احساسی، نشانگر پیوند عمیق میان عناصر هنری و معنوی در تقویت همبستگی است. پیروان اهل حق با بهره‌گیری از این ابزارهای جدید رسانه‌های اجتماعی، نه تنها آیین‌های خود را بازتولید می‌کنند، بلکه نوعی «هم‌احساسی جمعی» خلق می‌کنند که انسجام اجتماعی را به صورت تجربه‌ای نو درمی‌آورد. نتایج حاکی از همسویی با نتایج نصر (۲۰۲۴) و حیدری مهر و همکاران (۱۴۰۱) و یامینی (۲۰۲۵) همسو و در یک راستا است. در حالی که بخش زیادی از روایت بر

عناصر سنتی تأکید دارد، اما ورود نشانگرهایی چون استفاده از شبکه‌های اجتماعی، نشان از سازگاری و تطبیق جامعه اهل حق با شرایط معاصر دارد. این تکنولوژی‌های نوین نیز به ابزاری برای معرفی ارزش‌ها و گسترش همبستگی در شرایط جدید بدل شده‌اند.

در جمع‌بندی می‌توان گفت همبستگی اجتماعی در میان پیروان آیین یارسان مفهومی چندلایه و پویاست که در سه بُعد معنایی (باورها و جهان‌بینی)، کارکردی (وظایف و کنش‌های اجتماعی) و فرهنگی-فضایی (مکان‌ها و بسترهای بازتولید انسجام) قابل تحلیل است. این همبستگی صرفاً واکنشی به شرایط بیرونی نیست، بلکه نوعی شیوه زیست و درک جمعی از هستی است که در آن دین، فرهنگ، خانواده، محیط و آیین‌ها در کنار هم یک کل منسجم را شکل می‌دهند. در پاسخ به پرسش اصلی پژوهش می‌توان گفت همبستگی اجتماعی در میان یارسانیان شهر کرج نه یک واکنش صرف، بلکه نوعی راهبرد فعال برای بقا و معناسازی است. پیروان این آیین، همبستگی را نه به عنوان یک آرمان انتزاعی، بلکه به عنوان شیوه‌ای زیسته از زندگی جمعی درونی کرده‌اند که در مواجهه با چالش‌های هویتی و اجتماعی، کارکردی اساسی در تداوم و پایداری آنان در جهان معاصر دارد.

ملاحظات اخلاقی

حامی مالی

این پژوهش هیچ کمک مالی خاصی از نهادهای تأمین‌کننده مالی در بخش‌های عمومی، تجاری یا غیرانتفاعی دریافت نکرده است.

مشارکت نویسندگان

همه نویسندگان به‌طور برابر در مفهوم‌پردازی مقاله و نگارش پیش‌نویس اولیه و نسخه‌های بعدی آن مشارکت داشته‌اند.

اعلامیه هوش مصنوعی مولد و فناوریهای مبتنی بر هوش مصنوعی در فرایند نگارش

برای ویرایش متن از هوش مصنوعی *Deepseek* استفاده شده است.

تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌کنند که هیچ تعارض منافی وجود ندارد.

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

نویسندگان از جعل داده‌ها، تحریف داده‌ها، سرقت علمی و هرگونه سوءرفتار پرهیز کرده‌اند.

بیانیه دسترسی به داده‌ها

داده‌ها بنا به درخواست از نویسندگان قابل دسترس است.

سپاسگزاری

نویسندگان از همه مشارکت‌کنندگان در پژوهش حاضر سپاسگزاری می‌کنند.

منابع

- امام جمعه‌زاده، سیدجواد و ویسی، سارا. (۱۳۹۴). اهل حق (یارسان) مطالعه مردم‌شناسانه گروهی از شیعیان غالی استان کرمانشاه. فصلنامه علمی شیعه‌شناسی، ۱۳(۵۰)، ۱۰۳-۱۳۴.
- حیدری مهر، پوریا، سلحشور، علی اصغر و فیروزمندی، بهمن. (۱۴۰۱). واکاوی قداست مکانی گور دخمه دکان داود در سرپل ذهاب کرمانشاه در آیین اهل حق. مجله مطالعات ایرانی، ۲۱(۴۲)، ۱۰۷-۱۴۰. doi: 10.22103/jis.2022.18767.2274.
- خشک جان، زهرا. (۱۴۰۱). دین، پاسکولاریسم و همبستگی اجتماعی. پژوهشنامه ادیان، ۳۱(۱)، ۲۴-۴۰.
- دستوره، کاوه. (۱۳۹۹). یارسان له‌ن‌توان دوو به‌رداشی ره‌وشتی و ئاکاریدا: به‌س‌هرنجدان به‌دهق‌ه‌ئ‌دهبیی‌ه‌کان. پژوهشنامه ادبیات کردی، ۲(۶)، ۱۷۷-۱۹۲. doi: 10.34785/J013.2020.625.
- دلاور، علی (۱۳۵۸). میانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی، چاپ پنجم، تهران: رشد.
- دورکیم، امیل (۱۳۸۳). صور بنیانی حیات دینی، ترجمه باقر پرهام، تهران: نشر مرکز.
- زارع، بیژن، صادقی، علی اکبر و دلبری، سمانه. (۱۳۹۴). بررسی تأثیر میزان و انواع دینداری بر همبستگی اجتماعی. جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی ایران، ۴(۱)، ۱۴۴-۱۷۸.
- زرین کوب، عبدالحسین (۱۳۷۷). ارزش میراث صوفیه، چاپ هشتم، تهران: امیر کبیر.
- صفی زاده بورکه‌ئی، صدیق (۱۳۷۵). نامه‌ی سرانجام یا کلام خزانه، چاپ اول، تهران: هیرمند.
- کوئن، بروس (۱۳۸۶). درآمدی به جامعه‌شناسی، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: انتشارات توتیا.
- کریمی، جلیل، قلی‌پور، سیاوش و پرویزی، سجاد. (۱۴۰۴). هویت فرهنگی پیروان یارسان (تحلیلی از وضعیت موجود و بازتولید این آیین در شهر کرمانشاه). زیست سیاست و توسعه، ۱(۱)، ۱-۲۰. doi: 10.22034/jbpd.2025.63340.
- همیلتون، پیت (۱۴۰۳). تالکوت پارسونز، چاپ دوم، تهران: انتشارات هرمس.
- وبر، ماکس (۱۴۰۱). جامعه‌شناسی دین، ترجمه محمد ثلاثی، نشر ثالث.

References

- Armstrong, K. (2006). *The Great Transformation: The Beginning of Our Religious Traditions*. Knopf.
- Berger, P. L. (1967). *The Sacred Canopy: Elements of a Sociological Theory of Religion*. New York: Anchor Books.
- Berger, P. L. (1999). *The Desecularization of the World: Resurgent Religion and World Politics*. Washington, DC: Eerdmans.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1966). *The Social Construction of Reality*. New York: Anchor Books.
- Cohen, B. (2007). *Introduction to Sociology* (M. Salasi, Trans.). Tehran: Tootia Publications. (In Persian)
- Dastureh, K. (2020). *Yarsan between Two Ethical and Moral Millstones: With Attention to Literary Texts*. Journal of Kurdish Literature, 6(2), 177–192. doi: 10.34785/J013.2020.625. (In Kurdish)
- Delavar, A. (1979). *Theoretical and Practical Foundations of Research in Humanities and Social Sciences* (5th ed.). Tehran: Roshd. (In Persian)
- Durkheim, É. (1984). *The Division of Labor in Society*. New York: Free Press. (Original work published 1893).
- Durkheim, É. (1995). *The Elementary Forms of Religious Life*. New York: Free Press. (Original work published 1912).
- Durkheim, É. (2004). *The Elementary Forms of Religious Life* (B. Parham, Trans.). Tehran: Nashr-e Markaz. (In Persian)
- Eliade, M. (1959). *The Sacred and the Profane: The Nature of Religion*. Harcourt.
- Emam-Jomehzadeh, S. J., & Visi, S. (2015). *Ahl-e Haqq (Yarsan): An Anthropological Study of a Group of Ghulat Shi'as in Kermanshah Province*. Scientific Quarterly of Shi'a Studies, 13(50), 103–134. (In Persian)
- Hamilton, P. (2024). *Talcott Parsons* (2nd ed.). Tehran: Hermes Publications. (In Persian)
- Heidari-Mehr, P., Salahshour, A.-A., & Firouzmandi, B. (2022). *An Analysis of the Spatial Sanctity of the Gūr-Dakhmeh [Tomb-Crypt] of Dakan Davoud in Sarpol-e Zahab, Kermanshah, in the Ahl-e Haqq Rite*. Journal of Iranian Studies, 21(42), 107–140. doi: 10.22103/jis.2022.18767.2274. (In Persian)
- Ikenberry, G. J. (2004). [Review of *Sacred and Secular: Religion and Politics Worldwide*, by P. Norris & R. Inglehart]. *Foreign Affairs*, 83(6), 143–143. <https://doi.org/10.2307/20034150>.
- Karimi, J., Qolipour, S., & Parvizi, S. (2025). *The Cultural Identity of Yarsan Followers: An Analysis of the Current Situation and the Reproduction of This Rite in Kermanshah*. Biopolitics and Development, 1(1), 1–20. doi: 10.22034/jbpd.2025.63340. (In Persian)
- Khoshk-Jan, Z. (2022). *Religion, Post-Secularism, and Social Solidarity*. Religious Studies Journal, 31(1), 24–40. (in Persian)

- Kvale, S. (1996). *InterViews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. SAGE Publications.
- Lichterhan, P. (2014). Religion and social solidarity: A pragmatist approach. In *Religion and volunteering: Complex, contested and ambiguous relationships* (pp. 241-261). Cham: Springer International Publishing.
- Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice*. Harvard University Press.
- Safizadeh Bourke'i, S. (1996). *Nameh-ye Saranjam, or Kalam-e Khazaneh* (1st ed.). Tehran: Hirmand. (in Persian)
- Seyed Kasri Heydari (2022). "A Brief Study on the Most Influential Immigrations of the Yārsān Based on Kalāms and Historical Documents (from the Fourth Century AH)". https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-981-16-6444-1_4. Palgrave Macmillan. External link exists at [website=](#).
- Van Manen, M. (2000). Moral language and pedagogical experience. *Journal of Curriculum Studies*, 32(2), 315-327.
- Weber, M. (2022). *Sociology of Religion* (M. Salasi, Trans.). Nashr-e Sales. (In Persian)
- Yamini, P., Akanksha, D., Vinod, P., & Vishwajit, D. (2025). Social Benefits of Religious Beliefs: Social Solidarity Theories. In *Encyclopedia of Religious Psychology and Behavior* (pp. 1-5). Cham: Springer Nature Switzerland.
- Zare, B., Sadeghi, A. A., & Delbari, S. (2015). *Examining the Effect of the Degree and Types of Religiosity on Social Solidarity*. *Sociology of Iranian Social Issues*, 4(1), 144–178. (In Persian)
- Zarrinkub, A.-H. (1998). *The Value of the Sufi Heritage* (8th ed.). Tehran: Amir Kabir. (In Persian)